

JELENA KERKEZ¹

VESELA MILANKOV

JELENA RADONJIĆ

ANDREA DUMENDŽIĆ

ERNA ĆATOVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu

Medicinski fakultet

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 616.89-008.434-056.264

BIBLID: 0353-7129, 30(2025)1, p.39-54

DOI 10.5937/norma30-58186

INFORMISANOST JAVNOSTI O PODRUČJU LOGOPEDSKOG RADA

Rezime: Logopedi su stručnjaci koji se bave prevencijom, detekcijom, procenom, dijagnostikom, terapijom, savetovanjem i naučnim istraživanjima poremećaja komunikacije i gutanja kod osoba svih životnih dobi. Iako je logopedska delatnost u Republici Srbiji zakonski prepoznata, njena regulacija i institucionalna podrška ostaju nedovoljno razvijene što ovu profesiju suočava sa brojnim izazovima. Glavni cilj ovog istraživanja je ispitivanje informisanosti javnosti o području logopedskog rada. Uzorak je činilo 207 ispitanika različite starosti. Za potrebe ovog istraživanja napravljen je upitnik u on-line formatu koji je bio plasiran putem neformalnih grupa i društvenih mreža. Najveći broj ispitanika naveo je da su najviše informacija o logopediji dobili od prijatelja, a informacije takođe prikupljaju i iz ličnog iskustva. Pored toga, najveći broj ispitanika smatrao je da su deca sa artikulacionim poremećajima najčešći korisnici logopedskih usluga, dok je mali broj ispitanika smatrao da deca sa poremećajem fluentnosti zahtevaju tretman. Ispitanici su najvećim delom smatrali da dete treba odvesti logopedu ukoliko nije progovorilo do 18. meseca života, a dokazano je i da ne postoji statistički značajna razlika između informisanosti zaposlenih u ustanovama u kojima jeste i u kojima nije zaposlen logoped, kao ni između ispitanika različitih obrazovnih nivoa.

KLjučne reči: logoped, delatnost, informisanost, usluge, javnost

Uvod

U savremenoj literaturi postoje različiti pristupi definisanju logopedije i određivanju oblasti pružanja logopedskih usluga. Razlike u definisanju ovih pojmova postoje zbog diferencijalnih zakonodavnih uređenja logopedске delatnosti. S tim u vezi, logopedi su stručnjaci koji se bave prevencijom, detekcijom, procenom, dijagnostikom, terapijom, savetovanjem i naučnim istraživanjima poremećaja komunikacije i gutanja kod osoba svih životnih dobi. Podaci o dometu logopedске delatnosti mogu

1 jelena.kerkez@m.uns.ac.rs

se pronaći na zvaničnom sajtu Evropskog saveta liberalnih profesija (European Council of the Liberal Professions). Pored toga, formirana su i različita profesionalna udruženja koja se bave akcentovanjem usluga koje logopedi pružaju, poput Internacionalnog udruženja logopeda i fonijatara (International Association of Logopedics and Phoniatrics, 2009), kanadskog udruženja logopeda (Speech-Language and Audiology Canada, 2016), australijskog udruženja logopeda (Speech Pathology Australia, 2015) i američkog udruženja logopeda i audiologa (American Speech-Language-Hearing Association, 2016). Logoped pruža usluge kroz individualan ili grupni oblik rada, sarađuje sa stručnjacima drugih srodnih usmerenja i iz drugih institucija. Aktivan je član transdisciplinarnog tima koji evaluira celokupan proces habilitacije ili rehabilitacije. U praksi, rad sa decom ili odraslima sa poremećajima komunikacije potencijalno se može obavljati u ingerenciji sistema zdravstvene i socijalne zaštite, sistema obrazovanja i vaspitanja ili drugim nadređenim institucijama koje podrazumevaju rad sa ovom vrstom patologije (Golubović, 2019).

U većini zemalja Evropske unije logopedska delatnost je priznata i zakonodavno uređena na način kojim su uklonjeni nedostaci sa kojima se susrećemo u Srbiji. Domen delovanja logopeda u Republici Srbiji nedovoljno je zakonski prepoznat i regulisan, a ovaj kadar se od 1975. godine obrazuje pod okriljem ustanova visokog obrazovanja. Teškoće sa kojima stručnjaci u okviru ove profesije susreću mnogobrojne su: od nepostojanja pripravnčkog staža, do nepostojanja pravnih uslova za obavljanje logopedске delatnosti (Srpska logopedska asocijacija, 2018). Prema podacima Udruženja logopeda Srbije iz 2018. godine, poslednjih godina broj logopeda u zdravstvu postepeno se redukovao te je u nekim beogradskim opštinama zaposlen jedan do dva logopeda koji su zaduženi za decu predškolskog i školskog uzrasta. Zbog velikog broja dece logopedi u primarnoj zdravstvenoj zaštiti ne uspevaju da sprovedu adekvatan logopedski tretman koji bi prema međunarodnim standardima morao da bude barem dva puta nedeljno. Podatke o tretmanu komunikacionih poremećaja u Srbiji u državnom sektoru (zdravstvena, obrazovna i socijalna zaštita) Udruženje logopeda Srbije poslednji put iznelo je 2010. Iste godine usluge je pružalo oko 350 logopeda u državnom sektoru i više od 300 logopeda u privatnom sektoru, prema podacima Agencije za privredne registre Srbije (gde svoju delatnost logopedi registruju u kategoriji ostalog obrazovanja) (Labović, 2018). Kada je reč o sektoru prosvete, u ustanovama za predškolsko vaspitanje i obrazovanje na teritoriji Republike Srbije trenutno je zaposlen 121 logoped, dok je u osnovnim školama zaposleno 312 logopeda (Ministarstvo prosvete Republike Srbije, 2025). Svetska zdravstvena organizacija dala je podatak da je stručnjaka iz oblasti logopedije manje od 10 na milion ljudi u državama sa niskim i srednjim prihodima i da je to brojka koja je daleko ispod preporučene, a ovi podaci se mogu pronaći na njihovom zvaničnom sajtu (<https://www.who.int/>). Iz svega navedenog može se primetiti da je broj logopeda na svetskom, ali i na državnom nivou, nedovoljan u poređenju sa potrebama dece za pravovremenim uključivanjem u tretman. Nedovoljan broj logopeda na globalnom,

ali i nacionalnom nivou, delimično se može objasniti time što javnost još uvek nije dovoljno upoznata sa značajem logopedске професије, посебно у контексту раног развоја деце и потребе за системским запошљавањем логопеда у релевантним установама. Осим тога, недовољна информисаност јавности и недостатак системске подршке отежавају правовремено укључивање деце у третман.

Razlozi za pravovremeno укључивање деце у третман су вишеstruki. Brojni autori (Asby, 2018, str. 2; Ramey et al., 2007) naglašavaju važnost prvih pet godina života za razvoj deteta zato što se većina neuronskih veza u mozgu gradi u tom periodu i tada se zapravo postavlja osnova za dalje učenje (Demarin, 2019, str. 24). U toj dobi dete prikuplja najveći broj informacija iz svoje okoline i ona se smatra najosetljivijim periodom za razvoj komunikacije. Prema Konvenciji o pravima deteta, svako dete ima pravo na razvoj (član 6) i na najveći mogući standard zdravlja, zdravstvene zaštite i rehabilitacije (član 24) (Podrška porodicama za podsticajnu negu dece ranog uzrasta, 2019). Jedna od važnijih potreba ljudskih bića je socijalna komunikacija koja podrazumeva aktivan proces razmene informacija, ideja, potreba i želja (Mahmoud et al., 2014; Salamoni, 2023). Mnoga istraživanja ukazuju upravo na to koliko je komunikacija narušena ukoliko je kod deteta prisutan govorno-jezički poremećaj (Awoniyi & Mabuku, 2014; Connaghan et al. 2022; Hanson & Fager, 2017). Mnogi poremećaji utiču na sposobnost deteta da komunicira. Primera radi, jezički poremećaji dece podrazumevaju širok spektar poremećaja, укључујући decu sa razvojnim jezičkim poremećajem bez prepoznatljivog uzroka (specifični jezički poremećaj), kao i decu sa različitim smetnjama u razvoju, укључујући intelektualnu ometenost, poremećaje iz spektra autizma, oštećenje sluha i druga stanja (Drljan, 2022, str. 66). Sve navedeno je veoma važno prepoznati u što ranijoj dobi kako bi se detetu pružila odgovarajuća podrška.

S tim u vezi, ukoliko se osvrnemo na države koje su dobro organizovale logopedsku delatnost, a među evropskim zemljama prednjače skandinavske zemlje, može se primetiti da je najveći fokus usmeren na decu do šest godina. U navedenim zemljama logopedске услуге pružaju se uglavnom unutar zdravstvenog sistema. Za decu školske dobi u zdravstvenom sistemu sprovode se prvenstveno procene, dok se sama intervencija realizuje kroz obrazovni sistem (Hansson et al., 2019; Klatte & Roulstone, 2016). U Švedskoj zakon ne obavezuje škole da запошљавају логопедe, što rezultira relativno malim brojem logopeda u školama (Hansson et al., 2019; Klatte & Roulstone, 2016). Finska je država koja je takođe veoma dobro organizovana u pogledu logopedске делатности, те родитељима пружа бесплатне услуге и обезбеђује високу доступност logopedских услуга (Launonen & Klippi, 2008). U Sjedinjenim Američkim Državama situacija je takođe povoljna za logopedsku професију, pri čemu se ističe trend značajnog ulaganja u što ranije prepoznavanje teškoća i укључивање деце у третман (Tarr & Barnett, 2001). U Velikoj Britaniji se prepoznaje značaj logopeda i doprinosa ove професије unapređenju јавног здравља, посебно кроз рад sa decom, mladima i ranjivim grupama. Iako pristupi i resursi variraju lokalno, struč-

na zajednica ističe potrebu za integriranjem javnozdravstvenog pristupa u obuku i praksu logopeda, što predstavlja važan korak ka sistemskom ulaganju u ovu profesiju (Enderby & Law, 2019). Države koje su na sistemskom nivou prepoznale značaj logopedске profesije, kako od strane stručne i šire javnosti, tako i kroz institucionalno priznavanje od strane nadležnih vlasti, karakteriše bolja organizacija ove delatnosti. Upravo zahvaljujući svesti o važnosti rane dijagnostike i intervencije u tim sredinama dolazi do većih ulaganja u razvoj logopedске prakse, kadrovsku strukturu, edukaciju i dostupnost usluga, što za posledicu ima efikasniji sistem podrške osobama koje imaju bilo kakve smetnje u komunikaciji ili govorno-jezičkim sposobnostima. Osim toga, veoma je važno naglasiti da su efekti logopedskog tretmana odavno empirijski potvrđeni, a savremena istraživanja dodatno potvrđuju njenu efikasnost i važnost pravovremenog uključivanja u tretman. Rano uključivanje deteta u logopedski tretman pre svega olakšava kasnije uspešnije uključivanje u obrazovni sistem i društvo uopšte. Pravovremena intervencija može značajno smanjiti rizik od razvoja sekundarnih teškoća, kao što su emocionalni problemi, smetnje u učenju, nisko samopouzdanje i poteškoće u socijalnoj interakciji. Uz to, rano uključivanje omogućava i savetodavni rad sa roditeljima, čime se jača njihova uloga u stimulaciji razvoja deteta i stvara podržavajuće porodično okruženje. Takođe, rano uključivanje u tretman često skraćuje ukupno trajanje tretmana jer se problemi rešavaju u fazi kada su najpodložniji promenama, čime se doprinosi efikasnijem razvoju deteta i njegovom lakšem uključivanju u vrtić i školu. Na taj način, rano delovanje ne samo da doprinosi boljim komunikacionim ishodima, već predstavlja i važnu preventivnu meru u širem razvojnopsihološkom i obrazovnom kontekstu (Cherney et al., 2008; Law et al., 2003; Pearson, 1995; Schmitt et al., 2022).

Početna inspiracija i osnov za pisanje ovog rada proizlaze iz ograničenog broja istraživanja na teritoriji Republike Srbije koja se bave relevantnim pitanjima vezanim za datu temu. Zbog nedovoljnog broja takvih radova javlja se potreba za ispitivanjem koliko je društvo upoznato sa stvarnim domenom logopedске delatnosti. Istraživanja ovog tipa mogu pružiti dragocene uvide u stepen razumevanja i eventualne zablude koje postoje o ovoj profesiji u široj populaciji. Takvi podaci su važni i za širu afirmaciju profesije, ali i za planiranje edukativnih aktivnosti usmerenih ka javnosti. Informisana i osnažena javnost, kao najčešći nosilac pritiska na donosiocе odluka, može igrati ključnu ulogu u iniciranju sistemskih promena koje bi dovele do veće dostupnosti logopedskih usluga. Svrha ovog istraživanja jeste ispitivanje nivoa informisanosti opšte populacije o poznavanju zanimanja logopeda i logopedije kao naučne discipline, a takođe i potencijalno podizanje svesti, proširivanje obima znanja i izgradnja pozitivnih stavova društva u vezi ovih profesionalaca. Uzimajući u obzir sve prethodno izloženo, istraživačka pitanja koja proizilaze iz teorijskih razmatranja su: koliko su ljudi upoznati sa područjem logopedskog rada i da li postoje neki faktori koji utiču na informisanost ljudi.

MATERIJAL I METODE

Metod

Glavni cilj našeg istraživanja je ispitivanje informisanosti javnosti o području logopedskog rada. Na osnovu teorijskih razmatranja i istraživačkih pitanja, formulisane su hipoteze:

H1. Očekujemo da će ispitanici navesti da su najviše informacija o logopediji dobili putem društvenih mreža.

H2. Očekujemo da će ispitanici najčešće isticati decu sa artikulacionim poremećajima kao korisnike logopedskih usluga.

H3. Očekujemo da će ispitanici imati informacije o tome kada je važno dete odvesti logopedu.

H4. Očekujemo da će ispitanici koji imaju u svojoj ustanovi zaposlenog logopeda biti bolje informisani o području rada logopeda u poređenju sa ispitanicima koji nemaju zaposlenog logopeda u ustanovi.

H5. Očekujemo da će ispitanici koji imaju decu biti bolje informisani o području rada logopeda od ispitanika koji nemaju decu.

H6. Očekujemo da će ispitanici koji imaju veći stepen obrazovanja biti bolje informisani o području rada logopeda u odnosu na ispitanike koji imaju niži stepen obrazovanja.

Uzorak i procedura

Uzorak je činilo 207 ispitanika različite starosti. Najmlađi ispitanik imao je 18 godina, a najstariji 62. U istraživanju je učestvovalo 80,2% ženske populacije, a muškaraca je bilo 19,8%. Najveći deo ispitanika, tačnije 59,3%, imao je visoko školsko obrazovanje, dok je 39,1% završilo srednju školu, a svega 1% osnovnu školu. Upitnik izrađen za potrebe istraživanja bio je u digitalnom formatu (Google forma) i distribuiran je putem neformalnih mreža, uključujući lične kontakte autora i onlajn grupe (npr. Viber i Facebook grupe). Ispitanici su samim popunjavanjem upitnika dali pristanak za učešće u istraživanju. Kako bi se osigurala privatnost i poverljivost, ispitanicima je napomenuto da su podaci koji su dobijeni popunjavanjem upitnika strogo poverljivi i da će se koristiti isključivo u svrhu istraživanja. Odgovori su se beležili označavanjem odgovora u google formi, a ceo proces popunjavanja je trajao oko deset minuta. Upitnik je sadržao 60 pitanja organizovanih u pet celina: sociodemografska pitanja; opšta pitanja o obrazovanju i radu logopeda; pitanja o području rada logopeda; pitanja o populaciji koja je korisnik logopedskih usluga; pitanja o intervenciji logopeda u odnosu na razvojne miljojake.

Istraživanje je odobreno od strane Etičke komisije Medicinskog fakulteta u Novom Sadu.

Statistička obrada podataka

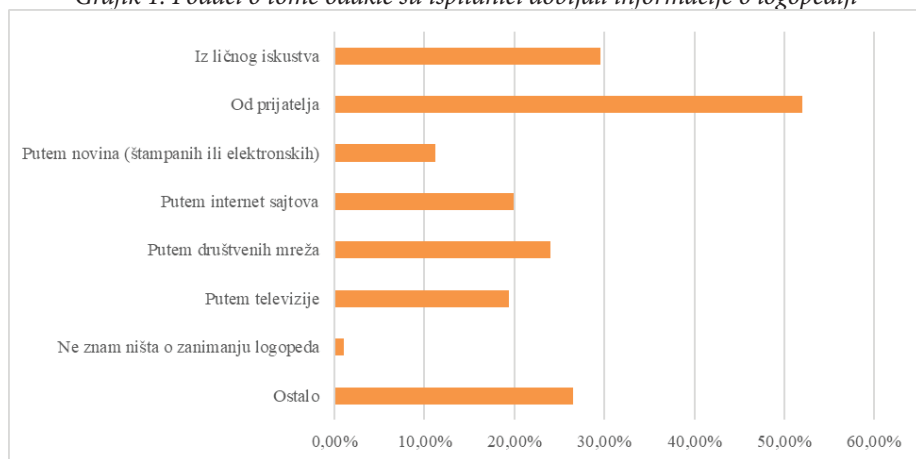
Prikupljeni podaci obrađeni su u statističkom paketu SPSS 20.0. Kako bi se odgovorilo na postavljene ciljeve istraživanja sprovedene su analize deskriptivne statistike, metode deskriptivne statistike upotrebljene su za određivanje mera centralne tendencije (aritmetička sredina), mera varijabiliteta (standardna devijacija) i ekstremnih vrednosti (minimum i maksimum) posmatranih numeričkih obeležja. Za proveru pozzdanosti skale u celini (kao i subskala) korišćena je mera interne konzistencije izražena Kronbahovim alfa koeficijentom. U okviru komparativne statistike, korišćen je t-test. U primenjenim testovima, granične vrednosti verovatnoće rizika su na nivou značajnosti od 95% ($p < .05$) i 99% ($p < .01$).

REZULTATI

U ovom delu su prikazani rezultati dobijeni analizom prikupljenih podataka.

H1. Očekujemo da će ispitanici navesti da su najviše informacija o logopediji dobili putem društvenih mreža.

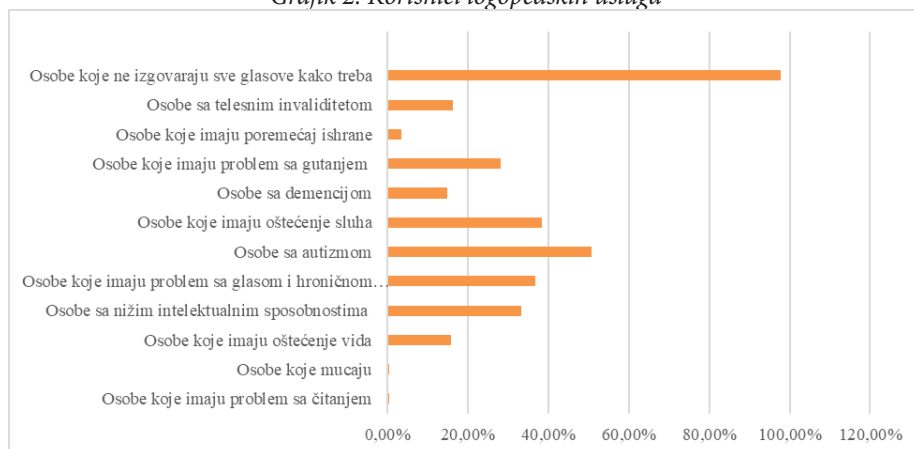
Grafik 1. Podaci o tome odakle su ispitanici dobijali informacije o logopediji

Iz Grafika 1 možemo uočiti da je najveći broj ispitanika (52%) naveo da su najviše informacija dobili od prijatelja. Čak 29,6% ispitanika najviše informacija o logopediji dobilo je iz ličnog iskustva, dok je samo 0,5% ispitanika naveo da ne zna ništa o zanimanju logopeda.

H2. Očekujemo da će ispitanici najčešće isticati decu sa artikulacionim poremećajima kao korisnike logopedskih usluga.

Grafik 2. Korisnici logopedskih usluga

Iz Grafika 2 možemo uočiti da je najveći broj ispitanika (97,9%) naveo da su deca sa artikulacionim poremećajima najčešće korisnici logopedskih usluga.

Osim dece sa artikulacionim poremećajima, ispitanici (50,8%) su istakli da su osobe sa autizmom takođe često korisnici logopedskih usluga. Međutim, samo 0,5% ispitanika navelo je da su osobe koje mucaju (imaju poremećaj fluentnosti govora) i koje imaju problem sa čitanjem korisnici logopedskih usluga.

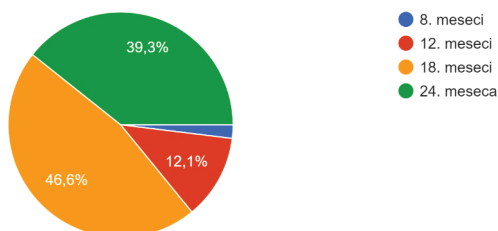
H3. Očekujemo da će ispitanici imati informacije o tome kada je važno dete odvesti logopedu.

Na Grafiku 3 i na Grafiku 4 možemo uočiti da je najveći broj ispitanika naveo da je poželjno odvesti dete logopedu ukoliko nije progovorilo do osamnaestog meseca (46,6%). Međutim, čak 40,1% ispitanika navelo je da nema smisla dete voditi logopedu pre nego što progovori.

Grafik 3. Prikaz tvrdnje: "Poželjno je obratiti se logopedu ukoliko dete nije progovorilo a na uzrastu je od"

2. Poželjno je obratiti se logopedu ukoliko dete nije progovorilo, a staro je:

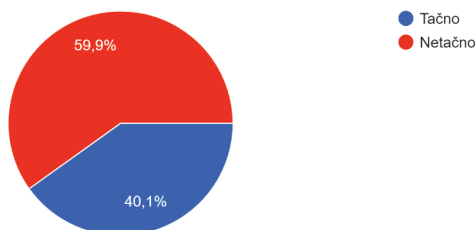
206 одговора

Grafik 4. Prikaz tvrdnje: "Dete nema smisla slati logopedu pre nego što progovori."

3. Dete nema smisla slati logopedu pre nego što progovori.

207 одговора

H4. Očekujemo da će ispitanici koji imaju u svojoj ustanovi zaposlenog logope-
da biti bolje informisani o području rada logopeda u poređenju sa ispitanicima
koji nemaju zaposlenog logopeda u ustanovi.

Tabela 1: Raspodela ispitanika u odnosu na prisustvo zaposlenog logopeda u ustanovi

Informisanost o području logopedskog rada			
Zaposlen logoped u ustanovi	N	M	SD
Da	40	40.28	3.72
Ne	164	30.80	3.03

Rezultati t-testa ukazuju na to da ne postoji statistički značajna razlika u infor-
misanosti o području rada logopeda između ispitanika koji u ustanovi imaju zaposlenog
logopeda i onih koji nemaju zaposlenog logopeda u ustanovi ($t = 0.84$, $df = 202$, $p = 0.40$).

H5. Očekujemo da će ispitanici koji imaju decu biti bolje informisani o područ-
ju rada logopeda od ispitanika koji nemaju decu.

Tabela 2: Raspodela ispitanika u odnosu na to da li imaju decu

Informisanost o području logopedskog rada			
Da li imate decu	N	M	SD
Da	84	40.02	3.07
Ne	122	39.93	3.36

Rezultati t-testa ukazuju na to da ne postoji statistički značajna razlika u in-
formisanosti o području rada logopeda između ispitanika koji imaju decu i onih koji
nemaju decu ($t = 0.12$, $df = 204$, $p = 0.43$).

H6. Očekujemo da će ispitanici koji imaju veći stepen obrazovanja biti bolje
informisani o području rada logopeda u poređenju sa ispitanicima koji imaju
niži stepen obrazovanja.

Tabela 3: Raspodela ispitanika u odnosu na stepen obrazovanja

Informisanost o području logopedskog rada			
Stepen obrazovanja	N	M	SD
Osnovna škola	2	37.5	6.36
Srednja škola	81	40.31	3.19
Fakultet	98	39.55	3.21
Završ. master studije	21	40.81	2.86
Završ. doktorske studije	4	40	4.97

Jednofaktorskom analizom varijanse izražen je uticaj stepena obrazovanja na nivo informisanosti ispitanika. Nije utvrđena statistički značajna razlika u informisanosti ispitanika u odnosu na stepen obrazovanja ($F = 1.28, p = 0.28$).

DISKUSIJA

Kao što smo već pomenuli, logopedi kao stručnjaci pružaju podršku deci i odraslima prilikom socijalnog i radnog prilagođavanja s fokusom na unapređenje verbalne komunikacije (Ramey et al., 2007). Istraživanja koja za cilj imaju proučavanje informisanosti o zanimanju logopeda i generalno stručnjaka iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije jesu od velike važnosti za širenje naučnog korpusa. Značajno je podizati svest javnosti o tome koliko su pomenuta zanimanja od pomoći kada su u pitanju poremećaji iz oblasti komunikacije, govora, jezika i glasa. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati nivo informisanosti javnosti o području logopedskog rada. U istraživanju je potvrđena samo jedna od šest hipoteza, što govori u prilog važnosti ove teme.

Naše istraživanje pružilo je zanimljive rezultate koji se nisu u potpunosti poklopili sa polaznim očekivanjima. Pretpostavka da će dominantan izvor informacija predstavljati društvene mreže nije potvrđena, za razliku od istraživanja koje je sproveo Altinosoj [Altinosoy] gde se pokazalo da su društvene mreže glavni izvor informacija (Altinosoy, 2023). Takođe, univerzitetsko istraživanje sprovedeno od strane autora Ivanski [Ivanszky] i njegovih saradnika, pokazalo je da većina ispitanika informacije dobija putem medija (Ivanszky et al., 2015), dok kod nas ova situacija nije zabeležena. Takvi rezultati otvaraju mogućnost postavljanja niza drugih pitanja, kao što je pitanje kako se ljudi u različitim regionima i kulturama oslanjaju na različite izvore informacija. Na primer, jedan region može preferirati korišćenje društvenih mreža za dobijanje informacija, dok drugi može viši nivo verifikacije dodeljivati neposrednim izvorima, poput porodice ili prijatelja. Osim toga, otvara se prostor i za ispitivanje uticaja izvora informacija na percepciju i razumevanje logopedije. Ako su ljudi izloženi netačnim, nepotpunim ili nedovoljno jasnim informacijama, to može dovesti do pogrešnih uverenja ili nedovoljnog razumevanja ove oblasti. Sprovođenje ovakvih istraživanja moglo

bi biti od koristi za formiranje programa koji će doprineti podizanju nivoa znanja kako stručnjaka, tako i šire javnosti.

Dalje, prilikom analiziranja odgovora ispitanika o korisnicima logopedskih usluga gotovo svi ispitanici (97,7%) naveli su da su to osobe koje se suočavaju sa artikulacionim problemima, a svega 0,5% navelo je kao korisnike logopedskih usluga osobe koje imaju problem sa fluentnošću govora, tačnije osobe koje mučaju. U istraživanju Matković vidimo rezultate koji govore da je nešto više od 40% ispitanika smatralo da logoped radi isključivo tretman izgovora glasova kod dece (Matković, 2021). Izuzev ovih rezultata, zanimljivo je da su naši rezultati potpuno suprotni od onih u istraživanju koje su sproveli Lokeshwar [Lokheshwar] i Rajasudakar [Rajasudhakar], gde je čak 91,7% ispitanika navelo kao korisnike logopedskih usluga baš osobe koje mučaju (Lokheshwar & Rajasudhakar, 2021). Isto tako, prema istraživanju koje je sproveo Altinsoy ispitanici su najviše povezali profesiju logopeda sa osobama koje imaju poremećaj govora i koje mučaju (Altinsoy, 2023), što kod nas nije bio slučaj. Pre svega, postavlja se pitanje koji tačno faktori utiču na razliku u identifikovanju korisnika logopedskih usluga u odnosu na region. Polazimo od pretpostavke da na date razlike svakako utiče kultura, društveni kontekst, kao i obrazovni status. Izuzetno značajna stavka o kojoj je neophodno govoriti jeste i stigmatizacija koja prati govorne poremećaje. Pretpostavljamo da različite kulture različito gledaju na ove poremećaje. Dok se kod nas artikulacioni problemi otvorenije prihvataju u društvu, problemi sa mucanjem i dalje neretko dovode do ismevanja i neprikladnih reakcija okoline. Na osnovu navedenog zaključujemo da u drugim državama ovo nije slučaj, te da to može biti jedan od potencijalnih razloga postojanja razlika u identifikovanju korisnika logopedskih usluga. Sve ovo nam ukazuje na složenost faktora koji utiču na percepciju i identifikaciju korisnika logopedskih usluga u različitim zemljama i otvara mogućnost za dalja istraživanja koja će doprineti razumevanju ovih razlika.

Pre nego što naglasimo značaj pružanja informacija roditeljima o razvojnim normama deteta, neophodno je imati u vidu razlike u stavovima među roditeljima u vezi sa posetom logopedu pre pojave verbalne komunikacije. Pri analizi stavova o poseti logopedu pre progovaranja, naše istraživanje pokazalo je da 46,6% ispitanika smatra poželjnim odvesti dete logopedu ako nije progovorilo do osamnaestog meseca, dok čak 40,1% ne vidi smisao u tome, tačnije, smatra da dete nema smisla slati logopedu pre nego što progovori. Ovi rezultati pokazuju varijaciju u stavovima među roditeljima i generalno ispitanicima.

Upoređujući naše rezultate sa rezultatima dobijenim u istraživanju sprovedenom od strane autora Alsavi [Alsaawi] i Alharbi, zaključujemo da tamo više od polovine ispitanika (60,8%) smatra da dete treba odvesti logopedu u prve dve godine života ukoliko nije progovorilo (Alsaawi & Alharbi, 2021). Autorka Matković je u svom diplomskom radu (Matković, 2021) takođe istakla da je neophodno povećati svesnost i menjati stavove čitavog društva prema zakasnelom govorno-jezičkom razvoju (Matković, 2021). U ovom istraživanju takođe je pokazana niska informisanost o važnosti

pravovremenog otkrivanja zakasnelog govorno-jezičkog razvoja. Čak 61% ispitanika smatra da je rano dvogodišnje dete odvesti kod logopeda ukoliko ne govori.

Na osnovu ovih podataka smatramo da je važno i roditeljima i generalno javnosti pružiti informacije o razvojnim normama kako bi mogli prepoznati eventualna odstupanja u govorno-jezičkom razvoju kod svoje dece. Razumevanje normi, zajedno sa prepoznavanjem potencijalnih odstupanja, svima će omogućiti veću sigurnost pri prepoznavanju problema. Takođe, informisanost roditelja o pomenutim normama podstaknuće ih na aktivnije traženje pomoći za dete ukoliko primete odstupanje. Važno je naglasiti da je poseta logopedu u takvim situacijama od izuzetnog značaja jer će upravo ovakva vrsta konsultacija omogućiti korišćenje ključnih trenutaka u detetovom razvoju kako bi se pružila adekvatna podrška i tretman. Poseta logopedu na ranom uzrastu pomoći će da se problem u govorno-jezičkom razvoju što pre identifikuje kako bi se sprečile potencijalne negativne posledice i kako bi se detetu povećale šanse za govorno-jezički razvoj bez poteškoća.

Naše istraživanje pokazalo je neočekivane rezultate povodom nivoa informisanosti među ispitanicima zaposlenim u ustanovama u kojima je zaposlen i logoped i onih u ustanovama u kojima logoped nije zaposlen. Nasuprot očekivanju, pokazalo se da ne postoji statistički značajna razlika u nivou informisanosti ove dve grupe ispitanika. Sem toga, naši rezultati podudaraju se sa rezultatima drugih studija koje su se bavile sličnim temama u drugim zemljama. Naime, istraživanje koje ispituje informisanost medicinskih radnika o području rada logopeda sprovedeno od strane Lokhesvar i Rajasudakar, pokazuje da je samo 60 od 107 medicinskih radnika bilo upoznato sa profesijom logopedije (Lokheshwar & Rajasudhakar, 2021). Slično tome, i istraživanje koje su sveli Dajlan [Dayalan] i sardanici, pokazalo je da samo 126 od 270 ispitanika poseduje odgovarajuće znanje o logopediji (Dayalan et al., 2020).

Takođe, istraživanje drugih autora dalo je slične rezultate kao i naša studija i pokazalo da ne postoji značajna razlika u nivou informisanosti između stručnjaka i laika (Pribanić, 2017). Ovi nalazi sugerišu da, iako prisustvo logopeda u ustanovi može biti korisno, ono nije ključno za postizanje visokog nivoa informisanosti o logopediji među radnicima. Zanimljivo je da se, prema rezultatima istraživanja autora Alsaawi i Alharbi, zapaža viši nivo informisanosti kod osoba koje su imale člana porodice sa govorno-jezičkim poremećajem, što može značiti da lično iskustvo ipak pozitivno utiče na nivo informisanosti o logopediji (Alsaawi & Alharbi, 2021). Istraživanje autora Mahmoud i saradnika pokazalo je da ispitanici koji imaju decu imaju viši nivo znanja o govorno-jezičkim poremećajima u poređenju sa ispitanicima koji nemaju decu (Mahmoud et al., 2014). Pomenuti rezultati razlikuju se od rezultata našeg istraživanja po kom nije bilo statistički značajne razlike između ove dve grupe ispitanika. Postavlja se pitanje o razlozima za značajnu razliku između rezultata našeg i drugih istraživanja. Jedan od razloga može biti to što je u našem istraživanju uzorak bio neujednačen, odnosno, nije ga činio ekvivalentan broj ispitanika koji jesu i koji nisu ostvareni u roditeljskoj ulozi.

Na osnovu naših rezultata, pokazalo se da ne postoji značajna razlika u informisanosti ispitanika u zavisnosti od njihovog stepena obrazovanja. Naši rezultati razlikuju

se od rezultata koje su dobili autori Tang i Ču [Chu], a kod kojih su osobe sa višim stepenom obrazovanja pokazale veće znanje, kao i pozitivnije stavove (65,8%) (Tang & Chu, 2021). Takođe, na našim prostorima realizovano je slično istraživanje autorke Blagojević, gde su rezultati pokazali da postoji statistički značajna razlika u stavovima i informisanosti ispitanika o logopediji u odnosu na stepen obrazovanja (Blagojević, 2023). Sa druge strane, istraživanje koje su sprovedi autori Alanazi i Fraih nije otkrilo značajne razlike u nivou informisanosti između ispitanika različitog stepena obrazovanja, što je slično rezultatima našeg istraživanja (Alanazi & Fraih, 2021).

ZAKLJUČAK

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da je neophodno raditi na razvijanju svesti o logopedskoj delatnosti. Posebno je interesantno istaći nedostatak svesti o osobama koje mucaju kao korisnicima logopedskih usluga. Stručnjaci bi svakako morali da učestvuju u širenju svesti i pružanju adekvatnih informacija kako bi svaki pojedinac dobio relevantne informacije o oblasti logopedije. Važna je i edukacija roditelja koja može biti od presudnog značaja za rano otkrivanje govorno-jezičkih poremećaja i sprečavanje negativnih posledica po govor deteta. Takođe, možemo zaključiti da obrazovanje očigledno nije jedini faktor koji utiče na nivo informisanosti. Iskustvo, bilo ono lično ili stečeno preko bliskih ljudi, nesumnjivo može uticati na nivo informisanosti pojedinca. Takođe, bitnu ulogu igraju lična interesovanja pojedinca: osoba zainteresovana za datu temu aktivno će tražiti izvore informacija. Pored toga, pristup internetu i laka dostupnost informacija može pozitivno uticati na nivo informisanosti o logopediji. Iako obrazovanje može doprineti širem razumevanju i nadogradnji znanja, ono nije presudno za sticanje informacija o ovoj oblasti.

Osim navedenog, možemo istaći da upoznavanje šire javnosti sa značajem i domenom logopedске професије представља важан корак ка унапређењу доступности логопедских услуга у Србији. Као што је већ поменуто, већа информисаност јавности доприноси већем притиску на надлежне институције да системски реше проблем недостатка логопедских услуга путем бољег планирања кадрова, запошљавања и raspodele стручњака у образовним, социјалним и здравственим установама. Само jačanjem svesti o važnosti pravovremene logopedске интервенције могуће је обезбедити адекватну подршку deci širom zemlje.

Potrebno je uzeti u obzir i nedostatke našeg istraživanja, poput ograničenog broja ispitanika jer bi veći uzorak svakako uticao na pouzdanost rezultata. Takođe, jedan od glavnih izazova bio je upravo nedostatak sličnih studija na našem području, što nam uskraćuje mogućnost poređenja rezultata. Osim toga, manjak upitnika koji se koriste u svrhu procene informisanosti javnosti o profesiji logopeda i srodnih profesija predstavljao je poseban izazov prilikom konstrukcije upitnika za ovo istraživanje. Uprkos tome, naše istraživanje pruža osnovu za dalja istraživanja na ovu temu koja će omogućiti bolji uvid i praćenje nivoa informisanosti o logopediji u budućnosti.

LITERATURA

- Alanazi, A. A., & Fraih, S. (2021). Public Awareness of Audiology and Speech-Language Pathology in Saudi Arabia. *Majmaah Journal of Health Sciences*, 9(2), 40-47. doi: 10.5455/mjhs.2021.02.005.
- Alsaawi, O. K., & Alharbi, S. M. (2021). Awareness and knowledge of hearing loss, hearing management modalities, speech and language pathology among general public in Buraidah, Saudi Arabia. *International Journal of Community Medicine and Public Health*, 8(4), 1585-1590. doi: 10.18203/2394-6040.ijcmph20210990.
- Altinsoy, A. (2023). The Awareness of Speech and Language Therapy Among University Students. *Journal of University Research*, 6(4), 405-412. doi: 10.32329/uad.1371224.
- American Speech-Language-Hearing Association (2016). *Scope of Practice in Speech-Language Pathology*. https://www.asha.org/policy/sp201600343/?srsltid=AfmBOooAhUpFV0JP_Qzil0Ax_rhMFXCHKnRAUN_IKc8LrfRjUrwnaz_m
- Asby, D. (2018). *Why early intervention is important: neuroplasticity in early childhood*. Center for Educational Improvement. <https://www.edimprovement.org/post/why-early-intervention-is-important-neuroplasticity-in-early-childhood>.
- Awoniyi, S., & Mabuku, M. (2014). The impact of speech and language disorders on pupils, learning and socialization in schools of Kalomo district- Zambia. *European Journal of Educational Sciences*, 1(2), 146-150. doi:10.19044/ejes.v1no2a12.
- Blagojević, I. (2023). Stavovi i informisanost opšte populacije o logopediji. U N. Milošević (Ured.), *Logopedija danas* (str. 60-71). Beograd: Srpska logopedska asocijacija.
- Cherney, L. R., Patterson, J. P., Raymer, A., Frymark, T., & Schooling, T. (2008). Evidence-based systematic review: Effects of intensity of treatment and constraint-induced language therapy for individuals with stroke-induced aphasia. *Journal of speech, language, and hearing research*, 51(5), 1282-1299.
- Connaghan, K. P., Baylor, C., Romanczyk, M., Rickwood, J., & Bedell, G. (2022). Communication and Social Interaction Experiences of Youths With Congenital Motor Speech Disorders. *Am J Speech Lang Pathol*, 31(6), 2609-2627. doi: 10.1044/2022_AJSLP-22-00034. Epub 2022 Oct 10.
- Dayalan, J., Maji, S., Biju, J., Dhandayutham, S., Prasanth, K., & Bhuminathan, S. (2020). The Awareness of Audiologists and Speech Language Pathologists among Doctors. *Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology*, 14(4), 1157-1158.
- Demarin I. M. (2019). Rana intervencija nekad i sad. *Logopedija*, 9(1), 23-27. doi:10.31299/log.9.1.4.
- Drljan, B. (2022). *Jezički poremećaji kod dece*. Beograd: Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.
- Enderby, P. M., & Law, J. (2019). Speech, Language, and Communication in a Public Health Context: A UK Perspective with Potential Global Application—An Opinion Piece. *Folia Phoniatica et Logopaedica*, 71(4), 168-175.

- European Council of the Liberal Professions (2025). <https://ceplis.org/welcome-to-cplol/>
- Golubović, S. (2019). *Opis zanimanja logopeda; Registar i nomenklatura usluga u logopedskoj delatnosti; Normativi u logopedskoj delatnosti*. Beograd: Udruženje logopeda Srbije.
- Hanson, E. K., & Fager, S. K. (2017). Communication Supports for People With Motor Speech Disorders. *Top Lang Disorders*, 37(4), 377-384. doi: 10.1097/TLD.0000000000000137.
- Hansson K., Håkansson G., Ringblom N., et al. (2019). Sweden. In J. Law, C. McKean, C. A. Murphy et al., (Eds.). *Managing children with developmental language disorder: theory and practice across Europe and beyond* (pp. 460-471). London: Routledge.
- International Association of Logopedics and Phoniatrics (2009). *IALP Guidelines for Initial Education in Speech-Language Pathology*. <https://karger.com/fpl/article-abstract/62/5/210/140821/Revised-IALP-Education-Guidelines-September-1-2009?redirectedFrom=PDF>
- Ivanszky, Z., Cocks, N., & Dipper L. (2015). A pilot study exploring public awareness and knowledge of right hemisphere communication disorder compared with aphasia and stroke in Northwest London. *Aphasiology*, 30(9), 1058-1070. doi: 10.1080/02687038.2015.1081141.
- Klatte, I. S., & Roulstone, S. (2016). The practical side of working with parent-child interaction therapy with preschool children with language impairments. *Child Language Teaching and Therapy*, 32(3), 345-359. doi:10.1177/0265659016641999.
- Labović, N. (2018). *Udruženje logopeda Srbije*. <https://udruzenjelogopedasrbije.com/787-2/>
- Launonen, K., & Klippi, A. (2008). Challenges to logopedics and speech-language therapy in Finland. *Research in Logopedics: Speech and Language Therapy in Finland, Bristol, Multilingual Matters*, 3-8. doi: 10.2307/jj.27710852.4
- Law, J., Garrett, Z., Nye, C. (2003). Speech and language therapy interventions for children with primary speech and language delay or disorder. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 2003(3), CD004110. doi: 10.1002/14651858.CD004110.
- Lokheshwar, S., & Rajasudhakar, R. (2021). Medical Practitioner's awareness on Speech-Language Pathologists and their services in India: A pilot study. *Journal of Interprofessional Education & Practice*, 23(2), 100412. doi: 10.1016/j.xjep.2020.100412
- Mahmoud, H., Aljazi, A., & Alkhamra, R. (2014). A Study of Public Awareness of Speech-Language Pathology in Amman. *College Student Journal*, 48(3), 290-293.
- Matković, M. M. (2021). *Rani znakovi odstupanja u komunikaciji, jeziku i govoru* [Master rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. Digitalni repozitorij Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf:1053/datastream/PDF/view>

- Ministarstvo prosvete Republike Srbije (2025). *Nacionalni portal otvorenih podataka*. Republika Srbija: Ministarstvo prosvete.
- Pearson, V. A. H. (1995). Speech and language therapy: is it effective?. *Public Health*, 109(2), 143-153.
- Pribanić, D. (2017). *Informisanost javnosti o logopedskoj djelatnosti* [Diplomski rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu]. Digitalni repozitorij Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta. <https://repozitorij.erf.unizg.hr/islandora/object/erf:1053/datastream/PDF/view>
- Ramey, S. L., Ramey, C. T., & Lanzi, R. G. (2007). Early intervention: Background, research findings, and future directions. In J. W. Jacobson, J. A. Mulick, & J. Rojahn (Eds.), *Handbook of intellectual and developmental disabilities* (pp. 445-463). Springer Publishing Company. doi: 10.1007/0-387-32931-5_23.
- Salamoni, D. H. (2023). Crte za povijest logopedije - Hrvatska u odnosu na svijet. *Logopedija*, 13(1), 40-42. doi:10.31299/log.13.1.5.
- Schmitt, M. B., Tambyraja, S., & Siddiqui, S. (2022). Peer effects in language therapy for preschoolers with developmental language disorder: A pilot study. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 31(4), 1854-1867.
- Speech-Language and Audiology Canada (2016). *Scope of Practice for Speech-Language Pathology*. https://www.sac-oac.ca/wpcontent/uploads/2023/01/scope_of_practice_speech-language_pathology_en.pdf
- Speech Pathology Australia (2015). *Scope of Practice in Speech Pathology*. <https://www.speechpathologyaustralia.org.au/common/Uploaded%20files/About%20Us/SPA%20Documents/Annual%20Reports/2015%20Annual%20report.pdf>
- Srpska logopedska asocijacija (2018). *Zakon o logopedskoj delatnosti*. <https://www.sla.org.rs/index.php/zakoni-i-pravilnici?tmpl=component&print=1>
- Tarr, J. E., & Barnett, W. S. (2001). A cost analysis of Part C early intervention services in New Jersey. *Journal of Early Intervention*, 24, 45-54. doi:10.1177/105381510102400107
- Tang, K. P., & Chu, S. Y. (2021). Public Awareness of Communication Disorders and Speech-Language Therapy in Malaysia. *International Journal of Disability, Development and Education*, 70(6), 12-137. doi: 10.1080/1034912X.2021.1937956.
- Unicef (2019). *Podrška porodicama za podsticajnu negu dece ranog uzrasta* https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2019-09/modul_1.pdf
-

PUBLIC AWARENESS OF THE FIELD OF SPEECH-LANGUAGE PATHOLOGY

Summary: Speech-language therapists are specialists who focus on the prevention, detection, assessment, diagnosis, therapy, counseling, and scientific research of communication and swallowing disorders in individuals of all ages. While the speech therapy profession is legally recognized in the Republic of Serbia, its regulatory framework and institutional support are still insufficiently developed, and professionals in the field encounter a range of challenges. The main objective of this research is to examine public awareness of the field of speech therapy. The sample consisted of 207

respondents of various ages. For the purposes of this research, an online questionnaire was created and distributed via informal groups and social media. The majority of respondents indicated that they received most of their information about speech therapy from friends, and they also gathered information from personal experience. In addition, most respondents believed that children with articulation disorders are the most common users of speech therapy services, while a small number of respondents thought that children with fluency disorders require treatment. Most respondents believed that a child should be taken to a speech therapist if they have not spoken by 18 months of age, and it was proven that there is no statistically significant difference between the awareness of employees in institutions with and without a speech therapist, nor between respondents of different educational levels.

Keywords: speech-language therapist, profession, awareness, services, public